



Тетяна КІЗИМА

## СУСПІЛЬНИЙ ДОБРОБУТ ТА ПРАГМАТИКА ЙОГО ОЦІНКИ В УКРАЇНІ

*Розглянуто історичні аспекти розвитку вчення про суспільний добробут та вплив представників окремих наукових шкіл на його формування. Охарактеризовано моделі суспільного добробуту. Здійснено аналіз основних показників, які використовуються для оцінки суспільного добробуту в Україні. Запропоновано окремі заходи щодо підвищення якості життя населення та досягнення належного рівня добробуту суспільства в цілому.*

*The historical aspects of development of study about public welfare and influencing of representatives of separate scientific schools on his forming are considered. The models of public welfare are described. The basic indexes which are used for estimation of public welfare in Ukraine is analysis. Separate measures on upgrading life of population and achievement of the proper level of welfare of society are offered.*

Після переходу від адміністративно-командної системи управління економікою до ринкових засад господарювання в Україні виникла потреба в розробці нових підходів для досягнення належного рівня добробуту населення та у створенні системи фінансових показників його оцінки.

Суспільний добробут є комплексним поняттям, яке відображає забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними та нематеріальними благами.

Масштаби і структура суспільного добробуту залежать від типу соціальної організації держави.

Держава загального добробуту є різновидом трансфертної держави, цілеспрямовано фінансує державні програми на користь окремих груп населення (літніх, незаможних громадян, дітей).

Економічною передумовою вчення про державу загального добробуту є економічна теорія добробуту (welfare economics), яка досліджує матеріальне благополуччя усіх членів суспільства в тій мірі, у якій на нього впливають рішення та дії приватних осіб і державних установ в залежності від зміни економічних умов у країні. Тобто, економіка добробуту забезпечує суспільний добробут при врахуванні недосконалостей ринку та необхідності державного втручання.

Зрозуміло, що на мікрорівні добробут створюється зусиллями людей, котрі всі сили віддають роботі або досягають успіху на ринку. Але з точки зору макроекономіки, проблема полягає в тому, що приватні і суспільні інтереси не завжди співпадають, і сама по собі ринкова економіка не вирішує деяких гострих

проблем суспільного буття. Скажімо, у приватному секторі нічого аморального немає в тому, що підвищення добробуту одних людей супроводжується погіршенням матеріального стану інших. Проте на макрорівні, під кутом зору інтересів стабільності та соціальної гармонії всього суспільства, подібна ситуація є не просто небажаною, вона є шкідливою і навіть соціально небезпечною. Таким чином, усіма своїми гранями економіка добробуту торкається матеріального інтересу суспільства в цілому, а не окремих осіб чи фірм.

Вчення про добробут було і залишається однією із сфер інтелектуальної активності вчених-економістів. Воно розвивається в широкому діапазоні від чистої теорії до практичних рекомендацій стосовно здійснення ефективної соціально-економічної та фінансової політики. Різним аспектам формування суспільного добробуту присвячені дослідження вітчизняних науковців: Гордей О. Д., Лібанової Е. М., Архангельського Ю., Симончук О. В., Москаленко В. та інших. Наукові праці, що стали класикою нормативної теорії суспільного добробуту, вийшли з-під пера відомих теоретиків: Артура Пігу, Поля Самуельсона, Кнуга Вікселя, Еріка Ліндаля. А фундатором " нової теорії добробуту " вважають Вільфредо Парето, який заперечив утилітаристську теорію Ієремії Бентама (так звану " арифметику щастя ", яка рівень суспільного добробуту визначала як суму індивідуальних рівнів добробуту за формулою: " найвище щастя – для найбільшої кількості людей ") та стверджував, що добробут визначається не лише об'єктивно-матеріальними показниками, але й кодується в особистих відчуттях індивідумів. Тобто у ситуації, коли добробут одних людей підвищується, а інших знижується, не можна стверджувати, що стан загального добробуту в суб'єктивному сприйнятті не змінюється, хоча механічна

сума добробуту в масштабі всього суспільства залишається без змін.

В. Парето вважав, що до подолання нерівності в отриманні доходів та загального покращення умов життя найбідніших верств населення слід наближатись не шляхом зниження рівня високих доходів, а через підвищення низьких. " Якщо б зрівняти всі доходи, – цитував В. Парето його співвітчизник, професор Неаполітанського університету Франческо Нітті, – то сталося б лише незначне збільшення доходу для найменш заможної частини населення... Зрозуміло, якою нездійсненою є мрія тих, хто сподівається, що можна серйозно поліпшити становище бідняків, розділивши між ними статки багатих " [1, 130]. Звідси випливає висновок про те, що перерозподільчі революції, реформи і заходи, які не супроводжуються покращенням умов життя та приростом загального благополуччя, є безперспективними для соціального прогресу.

Підтвердженням цієї тези можуть слугувати заходи уряду США, спрямовані на подолання бідності у країні. Коли в середині 60-х років минулого століття США проголосили " хрестовий похід проти бідності ", багато людей вірили: злидні можна подолати, нехай лише заможні американці погодяться передати частину своїх прибутків тим співгромадянам, яким у житті поталанило менше. Таку готовність американці виявили, і програми перерозподілу коштів було суттєво розширено. У період між 1965 та 1975 роками частку особистого прибутку кожного, призначену для надання бідним, подвоїли. Ці кошти витрачалися, наприклад, на виконання Програми допомоги багатодітним родинам, Програми медичної допомоги малозабезпеченим та для забезпечення продуктовими талонами.

Кінцеві результати виявилися далекими від тих, на які сподівалася більшість: через чверть століття після початку реалізації вищезгаданих програм відсоток

бідних був навіть вищим, ніж у 1965 році (причому зростання кількості бідних у 1965–1990 роках відбувалося навіть не зважаючи на те, що за цей час розмір прибутків з урахуванням наслідків інфляції та зростання чисельності населення зріс більш як на 50 відсотків) [2, 104].

Проте в сучасних умовах з метою завоювання популярності й політичної підтримки у своїх громадян уряди та органи представницької влади західних країн продовжують декларувати та збільшувати соціальні програми (при відповідному збільшенні їх податкового забезпечення) в розрахунку, що на вибори прийде більше охочих соціальних реципієнтів, ніж незадоволених платників податків. З цього приводу Джеймс Б'юкенен, скептичний у ставленні до держави загального добробуту, зауважив: "Сучасним економістам не варто було б давати такі поради, практично здійснимі хіба що марнотратним диктатором. Краще вони б звернули увагу на систему, в якій приймаються політичні рішення" [3, 18].

За соціологічними спостереженнями, в окремих країнах Заходу вже цілі покоління не знають, що таке праця. Як відзначалось на науковій конференції з питань соціальної ролі федерального уряду США, організованій Принстонським університетом у 1988 році, для американського суспільства взагалі властиве насторожене ставлення до соціальної діяльності держави. Вважається, що держава добробуту шкодить ринковій системі, хоч і не пригнічує її ефективність остаточно. Адже коли бідні громадяни у порядку націоналізованого розподілу отримують виплати з бюджету, нічого не даючи взаєм, порушується основоположний принцип еквівалентного обміну.

Проте в сучасних умовах спроба державних діячів серйозно демонтувати соціальну політику держави загального добробуту рівнозначна їх політичному самогубству. Західною соціологічною наукою доведено, що соціальна сфера –

це політизована економіка, де рішення мало залежать від економістів.

Для держави загального добробуту властивими є такі основні ознаки:

- значні масштаби перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему (до половини ВВП – у країнах Західної Європи, до двох третин ВВП – у скандинавських країнах);
- соціальний характер видаткової частини бюджетів, а саме: фінансування інвестицій у людський капітал (освіта, охорона здоров'я), соціальні компенсації з безробіття та низьких доходів;
- формування бюджетних доходів переважно за рахунок прогресивного прибуткового оподаткування фізичних осіб;
- бюджетне субсидування окремих галузей промисловості та сільського господарства [4, 51–52].

У цілому діяльність держави загального добробуту породжує проблему, котра більш чи менш гостро стоїть перед будь-якою державою, а саме: неможливість забезпечити сподівані обсяги і якості послуг та благ через обмеженість бюджетних ресурсів. Як застерігає Джеймс Б'юкенен, "при певних умовах надмірне розростання держави добробуту може завершитися руйнуванням її економічної основи" [5, 49]. Тому в останні роки функції держави загального добробуту були помітно модифіковані, а масштаби перерозподільчих процесів скорочені за рахунок копіювання державним сектором ринкових підходів. Проте, попри часткову реорганізацію на ринкових засадах, держава загального добробуту як ідея і модель державотворення продовжує зберігати значну політичну підтримку і має переконливе теоретичне обґрунтування.

Таким чином, держава загального добробуту, як продукт соціально-економіч-

ної філософії добробуту, є суперечливим досягненням сучасної цивілізації: вона надто обтяжлива в фінансовому відношенні, але, будучи сферою політизованої економіки в умовах диктату електорату, не підлягає радикальному згортанню з політичних міркувань. Фінансову політику, що відповідає критеріям теорії добробуту, здатні реалізувати лише соціально "освічені" уряди економічно розвинутих, багатих і демократичних країн.

У світовій практиці виділяють дві основні моделі суспільного добробуту: радикальну і комуністичну.

Західні економісти-радикали виходили з того, що найважливішим завданням теорії добробуту є розв'язання проблеми розвитку індивіда. Основна ідея полягала в особистісному розвитку, який посідав центральне місце у вирішенні проблеми суспільного добробуту. Радикальна модель висувала на перший план потреби особистості, що мало забезпечувати, на думку вчених, досягнення суспільного добробуту за головною ознакою: "гуманізація життя в цілому". Тобто гуманізм виступав однією з основ досягнення суспільного добробуту.

На противагу радикалам, в епоху комуністичного суспільства добробут розглядався як цільова характеристика соціалістичного суспільного виробництва, тобто як узагальнена характеристика соціально-економічного статусу людини, спільнот, певних соціальних груп та класів. У марксистсько-ленінській теорії, на відміну від інших, зростання добробуту припускало створення системи потреб, які б відповідали принципу соціальної рівності, постійне зростання потреб та їхнє піднесення на більш високий рівень задля всебічного розвитку особистості. При цьому на перше місце ставилося завдання забезпечення пріоритету суспільних потреб над індивідуальними [6, 41].

Таким чином, у країнах із ринковою економікою у питаннях суспільного до-

бробуту відстоювалася позиція, спрямована на отримання благ кожною людиною. Гаслом же марксистсько-ленінського підходу було "добробут усім" (але всім разом, а не кожному окремо).

Отже, на різних етапах першочерговими і головними виступали свої, відмінні від інших, пріоритети суспільного розвитку. Відповідно, домінували і різні підходи стосовно досягнення та поліпшення суспільного добробуту. Проте сталим залишається загальносвітове прагнення до його зростання.

Суспільний добробут можна оцінювати за допомогою певних фінансових показників, які є кількісними характеристиками економічних явищ. Він визначається великою кількістю критеріїв, основними з яких є такі:

1) макроекономічні показники: валовий внутрішній продукт в абсолютних значеннях та у розрахунку на душу населення;

2) доходи населення: баланс грошових доходів та витрат населення; сукупність реальних грошових доходів; оплата праці; пенсії; різноманітні допомоги; купівельна спроможність цих доходів;

3) відносні параметри: індекс грошових доходів населення; індекс споживчих цін; рівень бідності (чисельність і питома вага населення, у якого доходи є меншими за величину прожиткового мінімуму); рівень безробіття;

4) видатки на споживання: загальний обсяг споживання матеріальних благ та послуг; грошові витрати окремого громадянина; частки споживчих витрат і приросту заощаджень населення, вкладів на депозити, у цінні папери тощо;

5) наявне майно та житло: накопичене майно у вартісному й натуральному виразі; залишки вкладів населення у банках; життєві умови; благоустрій житла;

6) розшарування суспільства: розподіл населення за розмірами доходів на одну особу; коефіцієнт співвідношення

цих доходів 10% найбільш забезпеченого населення та стільки ж найменш забезпеченого; коефіцієнт концентрації доходів населення (коефіцієнт Джині); прожитковий мінімум; мінімальний, встановлений та реальний споживчі бюджети; мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії тощо.

Проте основне значення для визначення суспільного добробуту має такий фактор, як наявне у розпорядженні держави національне багатство, тобто основний та оборотний капітал держави, запаси споживчих благ у вигляді власного майна, а також існуючі природні ресурси країни, їх обсяг та якісний рівень.

Детальніше проаналізуємо основні фінансові показники суспільного добробуту на сучасному етапі функціонування вітчизняної економіки.

Фінансова оцінка суспільного добробуту виражається загалом величиною валового внутрішнього продукту в абсолютному вимірі та рівнем ВВП на душу населення.

Абсолютне значення ВВП характеризує параметри розвитку економік країн світу, проте, розраховане на душу населення, воно дає ще й загальне уявлення про рівень добробуту. Тобто, рівень ВВП на душу населення – це такий рівень добробуту, який був би за умови чіткого рівномірного розподілу благ серед усього населення країни. Крім того, валовий внутрішній продукт, розрахований на душу населення, також включає в себе і демографічний фактор. Так, наприклад, у 1999 році в Україні ще спостерігалось падіння абсолютних значень ВВП (хоча і на незначну величину – 0,4 %), проте, розраховане на душу населення, вже спостерігалось зростання. Тобто населення скорочувалося швидшими темпами, ніж відбувалося падіння ВВП [6, 42].

Розмір ВВП на душу населення у вартісному виразі є найзручнішим і найпростішим методом проведення по-

рівняльної характеристики добробуту населення країн світу, а також аналізу його динаміки в одній країні.

Світовий банк поділяє країни за цим показником на чотири групи:

I група – країни з низьким рівнем доходів (менше 735 дол. США на одну людину);

II група – країни з рівнем доходів, нижчим від середнього (735 – 2935 дол. США);

III група – країни з рівнем доходів, вищим від середнього (2936 – 9075 дол. США);

IV група – країни з високим рівнем доходів (більше 9076 дол. США) [7, 16].

Розмір ВВП на душу населення в різних країнах дуже коливається. Скажімо, найвищий його показник (у 2002 році) був зафіксований у Японії – 43,01 тис. дол. США. У Норвегії, наприклад, він становив 38,73 тис. дол., у США – 35,40 тис. дол., Великій Британії – 25,51 тис. дол., Німеччині – 22,74 тис. дол., Італії – 19,08 тис. дол., Португалії – 10,72 тис. дол. США. Найнижчий рівень (80 дол. США) був зафіксований у Мозамбіку. В Україні ВВП на душу населення у цей час становив 0,78 тис. дол. США, у Росії – 2,13 тис. дол., Білорусі – 1,36 тис. дол., Казахстані – 1,52 тис. дол. США [7, 14–16].

Оскільки добробут населення є складним багатофакторним явищем, він не може повною мірою адекватно виражатися будь-яким одним показником (наприклад ВВП, розрахованим на душу населення). По-перше, це дуже узагальнений показник. Крім того, відома тільки орієнтовна величина загальної чисельності населення країни. Більш уточнено він може бути розрахований після проведення перепису. По-друге, у ньому немає інформації про такі важливі сторони добробуту, як ступінь нерівномірності розподілу доходів, рівень бідності, стан навколишнього середовища, вплив багатьох соціальних факторів тощо.

Одним із кількісних показників, який використовують для фінансової оцінки суспільного добробуту, є вартість життя. Він визначається індексом життя, який фіксує набір споживчих благ (так званий "споживчий кошик"). Цей кошик визнається за прожитковий мінімум, який визначається порогом малозабезпеченості і є необхідним для розробки заходів щодо соціального захисту населення. Рівень та якість життя залежать, насамперед, від рівня розвитку потреб людини, від кількості та якості життєвих благ і послуг, які використовуються для їх задоволення.

Розрізняють вузьке та широке трактування показника рівня життя населення. У вузькому значенні показник рівня життя використовують для відображення лише особистих потреб людини, а от у широкому треба враховувати фактичний рівень споживання матеріальних, духовних та соціальних благ і послуг, міру задоволення раціональних потреб у цих благах і послугах, а також умови, створені суспільством для багатостороннього й гармонійного досягнення суспільного добробуту. Необхідною умовою при цьому є збалансованість росту доходу та споживання на душу населення.

На рівень та якість життя населення безпосередньо впливає такий показник, як його реальні доходи (грошові та сукупні) у співвідношенні зі споживчими цінами. Доходи визначають можливості поточного споживання, а споживання товарів і послуг – один із важливих компонентів рівня життя. На сьогоднішній день аналіз реальних доходів населення в Україні ускладнюється, перш за все тим, що офіційна статистика не дає реальної оцінки цього фінансового показника, який є одним із головних при оцінці суспільного добробуту, оскільки не враховує отриманих доходів у тіншовому секторі, котрий становить близько половини загального обсягу економіки.

Через нерівномірність розподілу благ виникає соціальне розшарування населення, що є одним із критеріїв як рівня життя людей, так і суспільного добробуту. Для точної оцінки рівня життя населення визначають поріг бідності. У більшості країн Європи на основі розподілу населення за рівнем середньодушових доходів і зіставлення його з величиною прожиткового мінімуму визначають коефіцієнт бідності (на сьогоднішній день мінімальна заробітна плата в Україні становить 375 грн., а прожитковий мінімум на одну працездатну особу – 505 грн. на місяць).

Як свідчить світова практика, для точнішої характеристики розшарування населення перевагу віддають його розподілу не за рівнем грошових доходів, частку яких під час проведення обстеження можна приховати, а за рівнем витрат. У середньому в Україні витрати населення перевищують доходи на 42,3%, а сума тіншових доходів у розрахунку на одну особу становить 45 грн. на місяць, тобто загальна сума дорівнює близько 6,5 млрд. грн. на рік. Урахування оцінок тих груп населення, що відмовилися брати участь в обстеженні, підвищує цю суму щонайменше на 1 млрд. грн. [8, 26]. У структурі споживання в Україні найбільшу питому вагу становлять витрати на придбання харчових продуктів – 55,8%, що є показником бідності згідно з теорією Ангеля (теорія Ангеля – закон розподілу доходів, згідно з яким чим біднішою є сім'я, тим більшу частку її витрат становлять витрати на їжу). Витрати на оплату житла, води, електроенергії, газу становлять 10,9% усіх витрат домогосподарств, придбання одягу та взуття – 6,2%, витрати на алкоголь, тютюн, меблі, речі домашнього вжитку, побутову техніку, охорону здоров'я, освіту, готелі, кафе, ресторани – від 1,4 до 3,6% [8, 26].

Прикро, що одним із негативних соціально-економічних наслідків реформ,

здійснюваних в Україні на початку 90-х років минулого століття стала поляризація доходів населення та розшарування суспільства. На сьогоднішній день близько 3% українців – дуже багаті люди, тоді як 30% населення знаходиться за межею бідності. Різниця в доходах 10% найбагатших і 10% найбідніших громадян України згідно офіційної статистики перевищує 10 разів (в розвинутих країнах семикратний розрив вважається критичним).

До того ж, звертає на себе увагу той факт, що для України характерною є не лише велика диференціація доходів населення, але й залежність частки податків від рівня доходів: чим заможніший громадянин України, тим менший відносний податок він сплачує. Відомо, що головним аргументом введення в Україні з 01.01.2004 р. єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб у розмірі 13% було те, що зменшення ставок прибуткового податку повинно було призвести до послаблення тінізації (приховування) доходів. На жаль, поки що немає жодних ґрунтовних статистичних доказів того, що сумарний податок на доходи фізичних осіб зріс. Отже, не тільки з погляду подолання бідності, але й з позиції необхідності наповнення бюджету потрібно, передусім, відновити колишню максимальну ставку прибуткового податку, а якщо врахувати досвід Заходу (у Франції, скажімо, ставки прибуткового податку становлять 12–54%, Італії – 10–51%, Австралії – 20–47%, Угорщині – 10–40%, Чехії – 10–40%), то й, можливо, збільшити її. З цього приводу доречно також зазначити, що у США спадщина й великі подарунки обкладаються значними податками – до 50%, у ФРН – до 70%, а не 13–15%, як в Україні [9, 38].

Тому вважаємо, що зменшити диференціацію реальних доходів населення в Україні можна шляхом зменшення максимальних доходів та збільшення мінімальних (не забуваючи, звичайно ж, при

цьому про приріст ВВП в державі). Для досягнення поставленої мети доцільно здійснити ряд основних заходів, а саме:

- введення справедливого прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб;
- встановлення більш справедливої оплати праці за її кількістю і якістю (тобто за ціною робочої сили) з урахуванням попиту і пропозиції на неї;
- скорочення тіншового перерозподілу доходів.

Однією із складових економічної політики держави, що проводиться в умовах трансформаційних процесів стосовно суспільного добробуту, є також розроблення й використання такого важливого показника, як прожитковий мінімум. Під величиною прожиткового мінімуму розуміють показник абсолютного вимірника низьких доходів населення, які забезпечують споживання основних благ та послуг на мінімально допустимому рівні. Громадяни та сім'ї, у яких дохід на одну людину менший від прожиткового мінімуму, повинні бути об'єктами першочергової допомоги з боку державних та місцевих органів влади. Нормативний прожитковий мінімум пов'язаний із умовами життя населення, факторами, які впливають на формування споживчих потреб, із специфікою обсягів та структури потреб, демографічною структурою, природними факторами тощо.

Вагомою складовою оцінки суспільного добробуту є також наявне у населення майно і житло. Хоча забезпеченість населення житлом в Україні зростає (у 2002 році в середньому на одного мешканця загальна площа житла становила 21,3 кв. м проти 17,8 – у 1990 році), проте за рівнем житлових умов Україна значно відстає від країн Західної Європи. Скажімо, середній розмір квартир у м. Києві дорівнює 53 м<sup>2</sup>, тоді як у Фінляндії і Франції (в цілому по країні) – 80,

Німеччині, Австрії, Швейцарії – більше 90, Данії – понад 100 кв.м. Серйозні труднощі в поліпшенні житлових умов створює низька платоспроможність населення. Відсоток сімей, які отримали житло, з тих, що перебували на квартирному обліку, постійно зменшується. Якщо до 1990 року у черзі на отримання житла треба було стояти 10 років, то з 2002 року – близько 67 років [10, 82–83].

Ще одним показником, який стосується фінансової складової суспільного добробуту, є рівень оплати праці. Сьогодні питома вага заробітної плати у доходах населення становить менше половини від їх загальної величини. Тому можна говорити, що оплата праці на сьогоднішній день не є основною мотивацією у формуванні доходів переважної частини наших співвітчизників.

В Україні частка оплати праці у ВВП і собівартості продукції є однією з найменших у світі і становить близько 10–13%, тоді як у розвинутих країнах вона у 5–6 разів більша. Можна сказати, що заробітна плата у нашій державі не має ринкового характеру, а її підвищення, що відбулося останнім часом, носить більше соціальний, ніж економічний характер.

За рівнем оплати праці Україна посідає 43 місце серед 46 країн Європи. Для порівняння: якщо на початку 2004 року заробітна плата у Білорусі становила 139 дол. США, Казахстані – 192 дол., Росії – 249 дол., то в Україні – лише 103 дол. США [10, 78]. Причому більшість працівників великих та середніх підприємств отримувала зарплату, нижчу за прожитковий мінімум для працездатної особи [11, 40].

Цікавими в цьому напрямку є дослідження маркетологів, які стверджують, що середньомісячна заробітна плата в сумі 100 доларів забезпечує політ громадян лише на продовольчі товари, 200 доларів – дозволяє планувати придбан-

ня одягу, 300 доларів – дає підставу для придбання товарів не лише за критерієм ціни, а й вищої якості, 500 доларів – дозволяє людині придбати меблі, більш складну і дорогу побутову техніку, транспорт і частину ресурсів використати для організованого відпочинку та на платні послуги [12, 26]. Як бачимо, говорити про можливість придбання високоякісних товарів та дорогих речей основною частиною пересічних громадян в Україні поки що не доводиться.

Особливо низький рівень оплати праці продовжує залишатися у галузях соціальної сфери та в науці, хоча якісний показник, тобто кваліфікація зайнятих у цих галузях спеціалістів, є дуже високим. Головна причина такої невідповідності, на нашу думку, полягає не в залежності рівня оплати праці від її кількості та якості, а в залежності від реального фінансово-економічного стану підприємства, установи та організації чи держави в цілому.

Для поліпшення ситуації у сфері оплати праці в Україні необхідно вжити ряд заходів для того, щоб соціальне розшарування населення набуло тенденції до зменшення. З огляду на це, треба домогтися максимально можливого нівелювання відмінностей у доходах шляхом досягнення прийняттого рівня життя для усіх категорій громадян. Тому, на нашу думку, є потреба створити поетапну програму наближення мінімальної заробітної плати, пенсій та допомог хоча б до величини прожиткового мінімуму.

Також надзвичайно важливим завданням на сучасному етапі розвитку українського суспільства є формування і зміцнення позицій середнього класу в країні. Середній клас не дарма називають гарантом стабільності в суспільстві. І причин цьому є декілька. По-перше, "середнє" становище людей, які досягли соціального комфорту, не створює мотивів для перемін, позаяк намагання як мі-



німум закріпити досягнуте не викликає бажання змінити правила гри, оскільки це завжди пов'язано з ризиками втрати при непевному виграші у перспективі. По-друге, представники середнього класу мають для цього справді реальні можливості, і не лише завдяки домінуючій чисельності в порівнянні з іншими групами і верствами населення. Домінування в таких професіях як медицина, журналістика, судочинство, освіта, дозволяє їм свідомо чи підсвідомо формувати морально-етичні стандарти суспільного життя. По-третє, середній клас, як правило, є більш освіченим, тому в змозі усвідомлювати свої соціальні цілі (і, перш за все, тягіння до стабільності), формувати їх, і головне – діяти відповідно до цих цілей.

Підводячи підсумок, зазначимо, що таким чином, стратегічною метою здійснюваних реформ в Україні повинна залишатися турбота про досягнення добробуту кожного громадянина та суспільства в цілому. Однак реальна фінансова оцінка не дає можливості розраховувати на швидке зростання рівня та якості життя населення в Україні. Тому вирішального значення набувають заходи щодо підтримки нинішнього стану економіки на основі стимулювання економічної активності населення та створення механізму адаптації суспільства до трансформаційних процесів, що здійснюються в державі.

За допомогою фінансової оцінки суспільного добробуту є можливість не тільки здійснювати його моніторинг всередині країни, а й порівнювати з аналогічними показниками в інших країнах. Це, у свою чергу, дає змогу при певному рівні досягнення добробуту населення здійснювати подальшу інтеграцію у світове співтовариство.

### Література

1. Нитти Ф. *Основные начала финансовой науки: Пер. с итал.* – М., 1904.
2. Геортні Дж. Д., Страуп Р. Л. *Що кожен має знати про економіку та добробут.* – Київ: Інститут демократії ім. Пилипа Орлика, 1999. – 134 с.
3. Бьюкенен Дж. М. *Сочинения: Пер. с англ.* – М.: Таурис Альфа, 1997.
4. Андрущенко В. Л. *Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів).* – Львів: Каменяр, 2000. – 303 с.
5. Бьюкенен Дж. *Политическая экономия благосостояния // Мировая экономика и международные отношения.* – 1996. – № 5.
6. Гордей О. Д. *Фінансова оцінка суспільного добробуту // Фінанси України.* – 2001. – № 7. – С. 41–47.
7. *2004 World Development Indicators.* World Bank. – р. 12–19.
8. Тресвятська Т. *Умови та проблеми становлення середнього класу в Україні // Україна: аспекти праці.* – 2005. – № 7. – С. 22–30.
9. Архангельський Ю., Мотиченко Ю. *Дієві чинники зменшення бідності в Україні // Україна: аспекти праці.* – 2005. – № 1. – С. 35–40.
10. Куценко В. І. *Соціально-економічна модифікація в контексті побудови соціальної держави // Економіка України.* – 2004. – № 11. – С. 77–85.
11. Лібанова Е. М. *Складові добробуту і бідності // Соціальний захист.* – 2004. – № 5. – С. 38–42.
12. Разумнова И. И. *Американский средний класс в условиях регулируемой экономики // США, Канада: экономика, политика, культура.* – 2004. – № 4. – С. 25–29.